

траживање много присутније него раније, требало би похвалити додатни истраживачки напор који је ауторка уложила да би читаоцима дала бољи увид у развој индустрије на Балкану. Рад је заснован и на студији случаја, односно ограничен је на једну грану индустрије. На тај начин је детаљно истражена једна економска појава, чиме је пружен модел за даље размишљање на тему привредне историје. Као што и сама ауторка наводи, њен рад не претендује да обради све проблеме који се тичу развоја индустрије, већ да отвори питања за даља истраживања. Тиме је ова књига веома значајна за разумевање не само економске историје већ и ширег контекста историјских процеса. Стога сматрамо да монографија *Развој индустрије на Балкану – Текстилна индустрија у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и Бугарској 1919–1929*. представља чврсту основу за даља истраживања и за службу пуну пажњу стручне и шире јавности.

Божица СЛАВКОВИЋ МИРИЋ

Сања Петровић Тодосијевић.
Отећемо светлост бучном водопаду.
Реформа основношколског система у Србији 1944–1959.
 Београд: Институт за новију историју Србије, 2018, 437.

Монографија историчарке Сање Петровић Тодосијевић *Отећемо светлост бучном водопаду. Реформа основношколског система у Србији 1944–1959*, штампана је у издању Института за новију историју Србије, 2018. године, у оквиру библиотеке „Студије и монографије“. Иако незаобилазан сегмент друштвене историје, образовање, нарочито базични нивои, остало је, до појаве ове монографије, систематски неистражено. Дефинисањем теме и хронолошког оквира, ауторка се определила да, користећи историографске хеуристичке методе, схвати и представи настанак и почетке концепта социјалистичког образовања које је као крајњи циљ имало за задатак да створи социјалистичког човека. Основно образовање је било обавезно и бесплатно за сваког ученика и ученицу нове земље и као такво веома важан сегмен читавог идолошког система и оквира, који је такође у том периоду био у настајању. Минуциозном истраживачком истрајношћу ауторка је, користећи се великим број архивских докумената похрањених у Архиву Србије и Архиву Југославије, затим релевантном периодиком и задивљујућим бројем монографских публикација и радова из стручних часописа, веома успешно и детаљно сагледала и реконструисала формативни, петнастогодишњи период успостављања новог система основношколског образовања у Србији. Иако се истраживање у основи односи на територију

Републике Србије, ауторка заправо кроз текст пружа сасвим уједначене информације о развоју школског система у читавој послератној Југославији, често дајући исцрпне, прегледне квантитативне податке за сваку републику посебно. Структура монографије постављена је кроз три основна, обимна поглавља: Ко ме и какво образовање, У школи, После школе. Ауторка је оваквом поделом текст учинила прегледним, разумљивим и јасним за читање, што указује на њену преданост, искрену посвећеност истраживачком задатку који је пред себе поставила. Студија започиње уводним делом у коме је представљен историјат образовања у Србији до 1944. године, који доста доприноси контекстуализацији основног наратива, а завршава закључним делом у коме ауторка, сублимирајући истраживачке резултате, још једном показује озбиљан приступ теми, као и велику истраживачку енергију. Шта нам књига Сање Петровић Тодосијевић открива и говори? Читајући ову књигу, лиричног наслова, али свакако сасвим озбиљне научне садржине, најпре ћемо се веома добро упутити и разумети правне оквире и законска акта која су стварана и доношена у жељи да се осмисли и успостави што успешнији, продуктивнији основношколски систем – систем који ће бити основа за стварање новог *социјалистичког човека*. Какав је требало да буде тај *социјалистички човек*? Судаћи према законској регулативи, насталој кроз рад различитих државних и партијских институција, он је свакако морао имати тј. морало му се пружити ваљано основно образовање, које ће трајати осам година. Модел по ком је, током овог периода, основно образовање осмишљавано мењао се. У првим послератним годинама у највећој мери је то био совјетски педагошки концепт да би временом, постепено, утицаји западних педагогија постајали присутни. Ауторка уочава и детаљно описује тај донекле еkleктичан приступ политици образовања. Хронолошки оквир монографије логично је одабаран и представља јасну целину, време у коме се испробавањем више модела, на крају 1959. дошло до успостављања модела бесплатне осмогодишње основне школе, који и данас, као и многе друге позитивне тековине социјалистичке Југославије, баштинимо. Како је изгледала школа у којој се образовао *социјалистички човек*? Анализом архивских докумената, најпре извештаја школских инструктора, текстова из штампе и статистичких података ауторка закључује да су школе у Србији, а велике разлике није било ни у другом републикама, изузев Словеније, биле прилично лоше организоване и опремљене. Не мали проценат школских објеката на територији читаве земље био је саграђен пре Првог светског рата и четрдесетих и педесетих година био је дотрајао. Неколико година по окончању рата, у мање од 10% школа у Југославији коришћена је вода из градских водовода, а у нешто мање од 20% била је спроведена електрична енергија. Број ђака био је превелик за школске капацитете, па је у просеку на једну учионицу долазило око 53 ђака. Ауторка закључује да је у читавом овом периоду ученицима и наставном особљу мањкало 2/3 радног простора. У деловима јужне Србије неколико година

после рата у школама нису постојале ни клупе. Како је живео просечан ђак? Иако је то компликовано за реконструкцију, ауторка је успела да представи ђачки стандард, а тиме и стандард и позицију једне просечне породице. Већина деце долазила је у опанцима у школу, ципеле су биле доступне само привилегованој мањини. Деца су, због честог поста, губила снагу и разбољевала се, те због тога изостајала из школе. Недостатак школског материјала такође је био велики. Према релевантним изворима, ученику је припадала једна свеска за све предмете и трећина оловке. Поред детаљног приказа живота ученика, ауторка не заобилази ни учитеље и њихова професионална усмерења. О чему је учио *социјалистички човек*? Из текста схватамо да је у непосредном послератном периоду велики проблем био недостатак одговарајућих уџбеника, нарочито из области хуманистике. Сања Петровић Тодосијевић истиче да се за наставу историје, у наведеном периоду, не може рећи да је извођена под потпуним надзором Партије и комунистичке идеологије, већ су часови историје изгледали више као конфузна мешавина предратних, расположивих уџбеника и информација и материјала које су наставници историје добијали на послератним партијским и стручним курсевима и семинарима. Значајан део монографије посвећен је питању креирања образовних политика кроз осмишљавање и продукцију основношколских уџбеника. Којим садржајима је испуњавано време које су ђаци проводили ван школе? Последње поглавље монографије бави се управо овом проблематиком. Ауторка детаљно представља чиме је било испуњено дечје слободно време у периоду после Другог светског рата. Интересантно је издвојити податак да је приликом анализе штампе уочила суштинску разлику у садржајима текстова који су за тему имали положај деце у новом друштву. Наиме четрдесетих година грађанство се информисе о заразним болестима и могућој превенцији или њиховом лечењу, док се педесетих већ говори о друштвеној бризи о деци. Стога су текстови о смртности услед заразних болести замењени садржајима о лепшем, безбрижнијем и безбеднијем детињству.

Монографија Сање Петровић Тодосијевић представља полазну основу за свако будуће истраживање о образовању и образовним политикама у Србији, како у прошлости тако и у савременом контексту. Иако је истраживачки и методолошки постављена као историографско штиво, ова књига ће бити од користи и истраживачима из других хуманистичких и друштвених дисциплина. Широко истраживачко поље и различити аспекти садржаја образовања дају мноштво информација појединачно а све укупно чине јасан и прецизно промишљен наратив о развоју социјалистичког друштва посматраног кроз основе образовног система.

Ивана ПАНТЕЛИЋ